

# Вікова періодизація психічного розвитку людини

| Віковий період         | Хронологічні рамки                                                                                                                                                                                            | Соціальна ситуація розвитку                                                                                                                                    | Провідна діяльність                            |
|------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------|
| Криза новонародженості | Від народження до 2 міс.                                                                                                                                                                                      | Перехід від внутрішньоутробного до позаутробного способу життя, повна залежність від дорослого. Соціальна посмішка як початок індивідуального психічного життя | Безумовно та умовно рефлекторна                |
| Немовлячий вік         | 2 міс. - 1 рік                                                                                                                                                                                                | Ситуація емоційної єдності дитини і дорослого («ми»)                                                                                                           | Безпосередньо - емоційне спілкування           |
| Криза 1 року           | Фізичне відділення від матері. Розширення простору, доступного для дитини. Зростання самостійності. Гіпобулічні реакції.                                                                                      |                                                                                                                                                                |                                                |
| Раннє дитинство        | 1—3 роки                                                                                                                                                                                                      | Дитина - дорослий (конкретний, із близького оточення), або Я й інший, або Дитина - Предмет — Дорослий. Пізнання світу людських предметів                       | Орудійно - предметна (предметно-маніпулятивна) |
| Криза 3-х років        | «Семизір'я симптомів кризи»: упертість, негативізм, норовливість, протест-бунт, свавілля, знецінювання дорослих, деспотизм.<br><br>Психологічне відділення від близького дорослого, «гордість за досягнення». |                                                                                                                                                                |                                                |

| Спілкування                                                       | Психологічні новоутворення                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | Ключові поняття                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|-------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Немовлячий вік 2 міс. - 1 рік                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| Спілкування з<br>рідним дорослим -<br>ситуативно –<br>особистісне | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Потреба в спілкуванні</li> <li>- Базова довіра до світу</li> <li>- Диференціація відчуттів й емоційних станів</li> <li>- Розрізнення близьких і сторонніх людей</li> <li>- Навмисні дії (хапання, діставання предмета)</li> <li>- «Істинне» наслідування</li> <li>- Предметне сприйняття</li> <li>- Автономна мова</li> <li>- Ходьба</li> <li>- Мотивуючі уявлення. Перетворення дитини в суб'єкта бажання й дії.</li> </ul> | <p>Біологічна безпорадність</p> <p>немовляти, безумовні й умовні рефлекси, соціальна посмішка, комплекс пожвавлення, госпіталізм, потреба в нових враженнях, домовне спілкування, дефіцит спілкування, гуління, белькотіння, пасивна й активна мова, прогресивні й тупикові рухи, прості маніпуляції й ін.</p> |

# ***Раннє дитинство***

## ***1 - 3 роки***

|                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                  |
|--------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Спілкування з дорослим ситуативно-ділове.</p>                         | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Оволодіння предметними діями</li> <li>- Символічні, заміщуючі дії</li> <li>- Предметна гра</li> <li>- Початкові етапи образотворчої й інших - видів продуктивної діяльності</li> </ul> | <p>Ситуативність поведінки, соціалізація, співвіднесені дії, зовнішні орієнтувальні дії, поліфункціональні предмети, сюжетно -</p>               |
| <p>Спілкування з однолітками - початкові форми, взаємне наслідування</p> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Активна мова</li> <li>- Наочно-дійове мислення</li> <li>- Особиста дія</li> <li>- Свідомість «Я сам»</li> <li>- Відділення себе від навколишніх і порівняння себе з ними</li> </ul>    | <p>рольова гра, «гра поруч», колективна гра, ситуативна мова, стадія кривляння, стадія «чомучок», мимовільна увага, мимовільна пам'ять й ін.</p> |

## Дошкільне дитинство: 3 – 6(7) років

| Віковий період           | Хронологічні рамки                                                                                                                                                                                          | Соціальна ситуація розвитку                                                         | Провідна діяльність       |
|--------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------|
| Дошкільне дитинство      | 3 - 7 років                                                                                                                                                                                                 | Дитина й дорослий (суспільний, узагальнений) .<br>Пізнання світу людських відносин. | Гра (сюжетно-рольова гра) |
| Криза 7 років            | Втрата дитячої безпосередності (манірність, кривляння. Узагальнення переживань і виникнення внутрішнього психічного життя. Здатність і потреба в соціальному функціонуванні, у значущій соціальній позиції. |                                                                                     |                           |
| Молодший шкільний вік    | 6-7 - 10 років                                                                                                                                                                                              | Внутрішня позиція учня як людини, що вдосконалює самого себе                        | Навчальна діяльність      |
| Криза перед - підліткова | «Мотиваційний вакуум». Криза самооцінки. Руйнування старої системи взаємин, зміна всієї структури переживань. Рефлексивний поворот на себе.                                                                 |                                                                                     |                           |

# Дошкільне дитинство 3 - 6 (7) років

| Спілкування                            | Психологічні новоутворення                           | Ключові поняття                                                                   |
|----------------------------------------|------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|
| Дошкільне дитинство 3 - 6 (7) років    |                                                      |                                                                                   |
| Спілкування з дорослим                 | — Уява                                               | - Здатність до заміщення                                                          |
|                                        | — Наочно-образне мислення                            | - символічна функція свідомості                                                   |
| 3-5 років — позаситуативно-пізнавальне |                                                      | - умовно- динамічна позиція                                                       |
|                                        | — Початки понятійного мислення                       |                                                                                   |
|                                        |                                                      | - орієнтація на зміст і характер людських відносин                                |
| 5-7 років — позаситуативно особистісне | — Картина світу                                      | - уміння осмислено орієнтуватися на позицію іншої людини                          |
|                                        | — Нові мотиви поведінки                              |                                                                                   |
|                                        | — Супідрядність, ієрархія мотивів                    | - езопове мислення: артифікалізм, анімізм                                         |
| Спілкування з однолітками              | — Довільність поведінки                              |                                                                                   |
| — ігрове співробітництво.              | — Первинні етичні інстанції                          | - децентрація мислення                                                            |
| Співпереживання.                       |                                                      | - сенсорний розвиток (засвоєння сенсорних еталонів)                               |
|                                        | — Самосвідомість                                     |                                                                                   |
|                                        | — Самооцінка                                         | - ігрова роль, зміст, сюжет гри, сюжетна гра, гра з правилами, гра- драматизація, |
|                                        | — Практичне оволодіння мовою, розвиток функцій мови. |                                                                                   |
|                                        |                                                      | режисерська гра,                                                                  |
|                                        |                                                      | - ідентифікація,<br>- езопова мова, контекстна мова й т.д.                        |

# Молодший шкільний вік : 6(7) – 10 (11) років

| Спілкування                                                         | Психологічні новоутворення                                                  | Ключові поняття                                                                  |
|---------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|
| Молодший шкільний вік 6(7) – 10 (11)                                |                                                                             | років                                                                            |
| Особливості навчального спілкування: роль учителів, роль однолітків | — «Уміння вчитися»<br>— Понятійне мислення                                  | - Психологічна готовність до школи, особистісна готовність, розумова готовність; |
|                                                                     | — Внутрішній план дій                                                       |                                                                                  |
|                                                                     | — Рефлексія — інтелектуальна й особистісна                                  | - почуття компетентності<br>- пізнавальні мотиви,                                |
| Спільне обговорення навчальної проблеми                             | — Новий рівень довільності поведінки                                        | - мотиви самовдосконалення;<br>- шкільна адаптація й                             |
|                                                                     | — Самоконтроль і самооцінка                                                 | дезадаптація, шкільні фобії,                                                     |
|                                                                     | - Орієнтація на групу однолітків                                            | шкільна тривожність,                                                             |
|                                                                     | — Залежність рівня досягнень від змісту й організації навчальної діяльності | неуспішність, праця, латентний період й ін.                                      |

# Підлітковий вік. Юність

| Віковий період                             | Хронологічні рамки                               | Соціальна ситуація розвитку                                                                                                                                        | Провідна діяльність                                                                                                             |
|--------------------------------------------|--------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Підлітковий вік                            | 10-11 - 14-15 років                              | Формування свідомого відношення до себе як до члена суспільства. Сприятливі умови (сензитивність) для прояву індивідуальності.                                     | Інтимно - особистісне спілкування однолітків (Д.Б. Ельконін)<br>Спілкування в суспільно корисній діяльності - (Д.І. Фельдштейн) |
| Криза переходу до юності (15-18 років)     | Становлення людини як суб'єкта власного розвитку |                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                 |
| Юність                                     | Рання - 15-17 років.<br>Пізня - 17-21 рік        | Пошук свого місця в більш широкій соціальній спільності, початок практичної самореалізації. Процес самовизначення як афективний центр соціальної ситуації розвитку | Учбово - професійна діяльність.<br>Професійне самовизначення                                                                    |
| Криза переходу до дорослості (18-20 років) | «Відрив від батьківських коренів»                |                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                 |

## Підлітковий вік 10 (11) – 14 (15)

| Спілкування                                                                                                                                                                                                                                                                      | Психологічні новоутворення                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | Ключові поняття                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Підлітковий вік</b>                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <p>Прагнення зайняти задовольняюче положення в групі однолітків.</p> <p>Підліткова група як психологічний простір виникнення основних новоутворень підлітків.</p> <p>Підліток і дорослі: амбівалентність відносин, прагнення до незалежності й потреба в захисті й підтримці</p> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Почуття дорослості - новий рівень самосвідомості</li> <li>- Прагнення до самоствердження</li> <li>- Виникнення внутрішнього життя, великий інтерес до почуттів і переживань інших людей</li> <li>- Я-концепція</li> <li>- Формально-логічне (розмірковуюче) мислення</li> <li>- Рефлексія</li> </ul> | <p>«Гормональна буря», пубертатний період, статеве дозрівання, ідентичність, акцентуації характеру (особистісних особливостей), референтна група, лідерство, кодекс товариства, «особистий міф», підлітковий егоцентризм, стратегії подолання труднощів, конфлікти, стрижневі інтереси.</p> |
| <b>Спілкування</b>                                                                                                                                                                                                                                                               | <b>Психологічні новоутворення</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <b>Ключові поняття</b>                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Юнацький вік</b>                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <p>Потреба в неформальному, довірливому спілкуванні з дорослими. Дружба.</p> <p>Установлення взаємин з особами протилежної статі. Любов.</p>                                                                                                                                     | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Потреба самовизначення</li> <li>- Готовність до особистісного й професійного самовизначення</li> <li>- Життєві плани</li> <li>- Стійка самосвідомість</li> <li>- Ідентичність</li> <li>- Ціннісні орієнтації</li> <li>- Світогляд, внутрішня позиція чоловік - жінка</li> </ul>                      | <p>Дорослість, життєві завдання, соціальні ролі, модель типового життєвого шляху, психосоціальний мораторій, абстрактне мислення, філософська рефлексія, рольове змішування, дифузія ідентичності, усвідомлення власної унікальності, сенс життя, юнацький максималізм.</p>                 |



## Юнацький вік 16 (17) – 21 (22) роки

| Спілкування                                                                                                                                                                                                                                                                      | Психологічні новоутворення                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | Ключові поняття                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Підлітковий вік</b>                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <p>Прагнення зайняти задовольняюче положення в групі однолітків.</p> <p>Підліткова група як психологічний простір виникнення основних новоутворень підлітків.</p> <p>Підліток і дорослі: амбівалентність відносин, прагнення до незалежності й потреба в захисті й підтримці</p> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Почуття дорослості - новий рівень самосвідомості</li> <li>- Прагнення до самоствердження</li> <li>- Виникнення внутрішнього життя, великий інтерес до почуттів і переживань інших людей</li> <li>- Я-концепція</li> <li>- Формально-логічне (розмірковуюче) мислення</li> <li>- Рефлексія</li> </ul> | <p>«Гормональна буря», пубертатний період, статеве дозрівання, ідентичність, акцентуації характеру (особистісних особливостей), референтна група, лідерство, кодекс товариства, «особистий міф», підлітковий егоцентризм, стратегії подолання труднощів, конфлікти, стрижневі інтереси.</p> |
| Спілкування                                                                                                                                                                                                                                                                      | Психологічні новоутворення                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | Ключові поняття                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>Юнацький вік</b>                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <p>Потреба в неформальному, довірливому спілкуванні з дорослими. Дружба.</p> <p>Установлення взаємин з особами протилежної статі. Любов.</p>                                                                                                                                     | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Потреба самовизначення</li> <li>- Готовність до особистісного й професійного самовизначення</li> <li>- Життєві плани</li> <li>- Стійка самосвідомість</li> <li>- Ідентичність</li> <li>- Ціннісні орієнтації</li> <li>- Світогляд, внутрішня позиція чоловік - жінка</li> </ul>                      | <p>Дорослість, життєві завдання, соціальні ролі, модель типового життєвого шляху, психосоціальний мораторій, абстрактне мислення, філософська рефлексія, рольове змішування, дифузія ідентичності, усвідомлення власної унікальності, сенс життя, юнацький максималізм.</p>                 |